№ 175 ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 11 **1902** ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 11 № 175

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գնացող գաղթականների օգտին.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կիրակնօրեայ զրոյց. Նամակ Շուշուց. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ.—Մանրանկար.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գիւղական վարժարանի քննութիւնները.

ԳՆԱՑՈՂ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

«Մշակի» խմբագրութիւնը իրաւունք ստացաւ պատշաճաւոր իշխանութիւնից հանգանակութիւն բանալու այն թիւրքահայ գաղթականների օգտին, որոնք վճռել են հայրենիք վերադառնալ:

Ինչպէս յայտնի է «Մշակի» անցեալ համարից՝ Թիֆլիսում գտնվող թիւրքահայ գաղթականներին յայտնված է, որ եթէ նրանք չը վերադառնան հայրենիք և շարունակեն մնալ Ռուսաստանում, այն ժամանակ նրանք կը գրվեն ռուսահպատակներ և նրանց անունները կը մտցնվեն մշակների դասակարգի ցուցակներում: Անկասկած՝ գաղթականների մի մասը կը մնայ այստեղ և կընդունի ռուսահպատակութիւն, իսկ միւսը որոշել է վերադառնալ հայրենիք: Ահա այդ երկրորդ կարգի գաղթականների համար հարկաւոր կը գայ դրամական նպաստ: Ճիշդ է, այդ գաղթականների մէջ կան անձինք, որոնք ունեն ապահովութիւն, ձեռք են բերել դրամական միջոցներ, բայց շատերը կարօտութեան մէջ են և անկարող կը լինեն առանց կողմնակի նպաստի և աջակցութեան շարժվել իրանց տեղերից: Ճանապարհին նրանց հարկաւոր կը գայ փողը թէ անհրաժեշտ ծախքեր անելու և թէ առհասարակ տեղափոխութեան համար դիւրութիւններ ընծայելու նպատակով:

Փողը պէտք է շուտ ժողովվի, որովհետև արդէն վերջացել է գաղթականների Թիֆլիսում մնալու պայմանաժամը: Այսօրվանից պէտք է գաղթականները սկսեն ճանապարհ ընկնել դէպի իրանց երկիրները:

Մենք յոյս ունենք, որ մեր հասարակութիւնը, որ օգնեց գաղթականներին, երբ նրանք պատսպարան էին որոնում մեր երկրում, չի թոյլ տայ, որ այժմ նրանք իրանց երկիրները վերադառնալու ժամանակ դրված լինեն ծանր վիճակի մէջ և կը լրացնի այն պակասորդը, որ նրանք ունեն թէ ճանապարհածախսի և թէ ուրիշ կարեւոր կարիքների համար:

Ինչ վերաբերում է գաղթականներին՝ նրանք էլ պէտք է իրանց կողմից կազմեն մի ցուցակ և նշանակեն այն անձանց անունները, որոնք իսկապէս կարօտ են և օգնութեան արժանի: Այդ կարեւոր է թէ արդարութիւնը պահպանելու համար և թէ առաջն առնելու զանազան թիւրիմացութիւնների: Տեղական վարչութեանն էլ յայտնի են կարօտեալները, ուստի անհրաժեշտ է կազմել ցուցակը, ստուգելով տեղեկութիւնները:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

Ես պարտաւոր եմ իմ շնորհակալութիւնը յայտնել վրաց «Իվերիա» լրագրին: Նա ամբողջովին թարգմանել է «Մշակի» № 152-ի մէջ տպված իմ զրոյցը: Դա արդէն մի նշան է, որ վրաց ինտելիգենցիան, որքան նրա մի մասը նախապաշարված լինի հայերի դէմ, այնքան համբերութիւն ունի, որ մեզ չէ համարում մեզ էլ մի մի անգամ լսելը: Այսպէս ասելով, ես ի նկատի ունեմ «Իվերիայի» բռնած դիրքը վրաց մամուլի մէջ, նրա գոյնը:

Վրաց այդ ամենահին լրագիրը թթու հայրենասիրութեան, ազգային մնապարծութեան, շովինիզմի օրգանն էր իշխան Իլիա Ճավճավաձէի ժամանակ: Երբ հայակերութիւնը մօդա դարձաւ, իշխան Ճավճավաձէի օրգանը այնպիսի մի մոլեգնութեամբ ընկղմվեց այդ ախտի մէջ, որ մարդու մազերը բիզ-բիզ էին կանգնում: Մոռանալով ամեն չափ ու սահման, «Իվերիան» այն աստիճանին հասաւ, որ հայկական կոտորածների ժամանակ թիւրքերին էր պաշտպանում եւ շատ մեծ ու սպանիչ սրախօսութիւն էր համարում Բերլինի 61 յօդուածը ծաղրելը:

Իշխան Ճավճավաձէն հեռացաւ, «Իվերիան» անցաւ ուրիշ մարդկանց ձեռք: Չեմ ասում թէ լրագիրը նոր գործիչների ձեռքում արմատապէս փոփոխեց իր գոյնը: Ո՛չ: Այսօր նա թարգմանում է հայ լրագրում տպված մի ամբողջ յօդուածը: Իսկ եթէ միանգամայն փոփոխութիւն չէ, բարեփոխութիւն է. այդքանի համար էլ փառք Աստուծու:

Բայց այդքանից աւել մի բան էլ կայ: Տպելով իմ զրոյցի թարգմանութիւնը մի համարում, «Իվերիան» միւս համարում իր բացատրութիւններն է տալիս: Եւ բացատրութիւններ են դրանք, որոնք շատ նման են «սանիկ ալ, անանիկ ալ» սկզբունքին:

Ամենից առաջ ես պէտք է խորին ցաւով նկատեմ, որ վրաց լրագիրը իմ վերաբերմամբ մի շատ մեծ մոլորութեան մէջ է ընկել: Նրան թւացել է, թէ ես վրաց ազգի դէմ ունեմ նախապաշարմունքներ, թէ ես ազգային թշնամութեան մէջ խմորված մի գրող եմ: Իմ պարտքս եմ համարում իմ ամբողջ կարողութեամբ բողոքել այդ մոլորութեան դէմ:

Եթէ յիշում էք, ընթերցող, ես իմ զրոյցի մէջ բերել էի այն հանգամանքը, որ վրացին եւ թիւրքը համարեա միանման խօսքերով ցանկանում են, որ հայ ազգ չը լինի: Ինչպէս գիտէք, ես չեմ եղել վրացուց եւ թիւրքից այդպիսի վկայութիւն լսողը, այլ մի ռուս գրող, որ հրատարակել է մի ամբողջ հատոր: «Իվերիային» յայտնի է այս հանգամանքը. «Իվերիան» ճանաչում է իմ յիշատակած գիրքը: Բայց ինչ իրաւունքով նա ասում է, թէ ես թիւրքին եւ վրացուն միմեանց կողքի եմ դրել, երկուսին էլ մի տեսակ եմ նայում:

Երեւակայեցէք այսպիսի դրութիւն: Դատարանում հարց ու փորձի են ենթարկվում զանազան տեսակ մարդիկ. այդտեղ կայ, ենթադրենք, եւ քրիստոնեայ, եւ մահմեդական, եւ հրէայ եւ բուդդայական: Մենք ներկայ չենք եղել այդ հարց ու փորձին, անձամբ չենք ճանաչում վկաներից եւ ոչ մէկին: Բայց ահա դատաւորը արձանագրում է վկաների ցուցմունքները եւ հրատարակում: Մենք ձեռք ենք բերում այդ հրատարակութիւնը, կարդում ենք տանը եւ տեսնում ենք, որ վկաներից մի քանիսը միատեսակ ցուցմունքներ են տուել: Եւ եթէ մենք ասենք, թէ այս ինչի ու այն ինչի ցուցմունքները իրար շատ նման են, մի՞թէ դրանով մենք ասած ենք լինում, թէ վկաները մի եւ նոյն տեսակ մարդիկ են բնաւորութեամբ էլ, հաւատով էլ, ներկայով ու անցեալով էլ:—Ի հարկէ, ոչ:

Ճիշդ մի եւ նոյն բանը կրկնվել է եւ այս դէպքում: Կարդում եմ վրացու եւ թիւրքի վկայութիւնները եւ ասում եմ, թէ երկուսն էլ միատեսակ են խօսում: Իսկ «Իվերիան» նեղանում է, որ տպէս է: Ի՞նչպէս, բացականչում է նա, ուրեմն, ձեր ասելով, թիւրքն ու վրացին մի եւ նոյն են. ուրեմն վրացին էլ թիւրք է:

Ո՛չ, ես այդ չեմ ասել եւ երբէք չեմ ասի: Եւ նկատեցէք, «Իվերիան» չէ հերքում, թէ ճիշդ չէ վրացուն վերագրած վկայութիւնը. նա չէ ասում, թէ վրացու ասածները հայերի մասին սուտ են, թէ սխալվել է վրացին, այնպիսի վատ մտքեր յայտնելով հայերի մասին: Այդ վկայութիւնը մնում է անփոփոխ եւ «Իվերիան», ըստ երեւոյթին, ոչինչ չունի, որ վրացին այնքան վատ է խօսում հայի մասին: Նրա համար մեղաւորը հայակեր վրացին չէ, այլ ես եմ, որ ասել եմ թէ թիւրքն ու վրացին մի տեսակ են խօսում:

Բայց այսպէս դատել չէ կարելի: Շատերից մի փաստ կը բերեմ ես: Թիւրքը ասում է, որ եթէ ուզում են հայերին անվնաս դարձնել, պէտք է քանդեն էջմիածինը, կաթողիկոսութիւնը կամ վերացնեն կամ տեղափոխեն Պետերբուրգ: Համարեա մի եւ նոյն բառերը կրկնում է եւ վրացին: Սա զարմանում է, որ կարծում են, թէ հայերը եկեղեցի ունեն: Ո՛չ, ասում է նա,—դա եկեղեցի չէ, այլ մի քաղաքական հիմնարկութիւն:

Նման են թէ ոչ: Ես չը գիտեմ, թէ որքան ճիշդ է արձանագրել ռուս հեղինակը վրաց ու թիւրքի ասածները: Ես նոյն իսկ չը գիտեմ, գոյութիւն ունեցե՞լ են այդպիսի վկաներ, թէ հեղինակի երեւակայութեան մէջ են ծնվել այդ վկայութիւնները: Բայց ես մի բան գիտեմ: Ազնիւ մամուլը պիտի դատապարտէր այդ վիրաւորական, այդ զզուելի չարախօսութիւնը: «Իվերիան» պիտի ասէր, թէ սուտ է վրացու ասածը, թէ վրաց հասարակութիւնը համամիտ չէ այդ ամբաստանութեան հետ: Բայց «Իվերիան» ոչ միայն մի բառ չէ ասում այդ ուղղութեամբ, այլ եւ ինքն էլ համարեա կրկնում է նոյն խօսքերը. այսպէս, նա ասում է, թէ հայերը ուզում են հայացնել գրիգորեան վրացիներին: Ինչպէս գիտէք, վրաց երեւելի ազգայնամոլ գիտնական Խախանովը արդէն վճռել է, թէ Վրաստանի վիրախօս հայերը հայեր չեն, այլ վրացիներ, միայն լուսաւորչական դաւանութիւն ընդունած. եւ վճռել է այդ բանը այն հիման վրա, որ այդ հայ կոչվողները ունեն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վարժապետն ալ կռահած ըլլալու էր անշուշտ, թէ քննութիւնը աւելի իր գիտութեան դէմ ուղղված էր քան թէ աշակերտներու: Չէ՞ մի որ հին խալիֆայական աւանդութիւն մըն էր, քննիչ եւ քննվող՝ ընդհարել իրարու: Քննութիւնները մէյ-մէկ պատրուակներ էին՝ հին, անխոստովանելի ոխեր, ատելութիւններ յագեցնելու վարժապետ, վարժապետի դէմ, կամ մէյ-մէկ առիթներ՝ քննիչներու չը զսպվող, թշնամանք ու յոխորտացող հմտութիւնը ցուցադրելու: Չէ՞ր պատահած որ՝ վարժապետներ՝ չը խղճալով ոչ աշակերտներուն եւ ոչ ալ հանդիսականներուն՝ անսանձ, փրփրած՝ խօսքի մենամարտէն յետոյ անցած էին աթոռամարտութեան:

—Պ. Զաւէն, խնդրում ենք հարցաքննեցէք աշակերտներին, լսենք մէկ քանի ձայներ:

—Ո՛չ, ինչ հարկ, պ. վարժապետը թող քննէ. հարցումներ տայ, մենք մտիկ կընենք, կը հետեւինք, աշակերտները վարժված իրենց ուսուցչին՝ աւելի համարձակութեամբ կը պատասխանեն:

Եւ մինչդեռ աշակերտ մը կը կարդայ իր դասագրքէն կտոր մը, ես կը փորձվիմ հայեացք մը ձգել առջեւս գտնվող աշակերտներու ցուցակին եւ դասընթացքին վրայ: Նախադասութիւն մը յանկարծ ակնարկս կը կեցնէ. Գ. բաժանմունքի դիմաց գրված է.

«... Ընթերցում, վսեմ առոգանութեամբ...» Դժուարաւ զսպելով ծիծաղս՝ կը շարունակեմ. Բ. բաժանմունքին առջեւ գրված է.

«... Ընթերցում, պարզ առոգանութեամբ...» բայց, ինչ պէտք է ըլլան այս «վսեմ» ու «պարզ» առոգանութիւնները:

Հետաքրքրութիւնս այնքան բռնաւոր է, որ, վերջապէս, կուղղվեմ Մկրտիչ վարժապետին.

—Խնդրեմ, ինչ էք հասկանում վսեմ եւ պարզ առոգանութեամբ:

—..?..?

Վարժապետը ոչ մէկ պատասխան կուտայ ու հարցական ահագին նշանի մէ պէս կը ցցուի դիմացս: Ես ալ պնդելու անգթութիւնը չեմ ունենար:

Հայերէնի հարցաքննութիւնը՝ կամ աւելի ճիշդ դասը՝ կաւարտի, առանց աշակերտները իրենց կարդացածը պատմել եւ պատահած բառերը բացատրել կարողանալու: Մկրտիչ վարժապետը՝ հոգաբարձուին այն հարցումին, թէ ինչու աշակերտները իրենց դասաւանդված հատուածներու իմաստը չեն հասկնար, տարրական բառերը կանգիտանան, կը պատասխանէ թէ ընթերցանութիւնով միայն պարապած է, տակաւին պատմելու ու բառագիտութեան չեն հասած: Մկրտիչ վարժապետը իր բոլոր ուժը թափած է, կերեւի, աշակերտներուն վսեմ եւ պարզ առոգանութեամբ կարդալ սորվեցնելու!!!

Կրօնքի քննութիւնը նոյնպէս կանցնի այսպէս թէ այնպէս: Երբ կարգը կուգայ թուաբանութեան, բոլոր ներկայ եղողներս կը վայելենք քանի մը կուշտ խնդուկի զաւեշտական վայրկեաններ: Բարձրագոյն բաժանմունքը անցած է չորս գործողութիւնները:

Այդ պահուն վրա կը հասնի Միրզա Սարգիս՝ որ պաշտօն ունի հսկելու վարժարանի ուսումնական վիճակին վրա: Այցելու տեսուչը՝ իր անձնական գործերու պատճառով, տարվայ ընթացքին մէջ վարժարան այցելելու դիւրութիւնը ունեցած չըլլալով՝ կը փափաքի վերստին կատարել հայերէնի քննութիւնը, բայց ժամանակը արդէն ուշ է, հետեւաբար կը խնդրենք, որ բաց թողու հայերէնը ու անցնի թուաբանութեան:

Աշակերտներէն մէկուն բազմապատկութեան պարզ խնդիր մը կը հարցնէ. օրինակ, մի գիւղացի գնեց 8 ոչխար, իւրաքանչիւրին վճարելով 5 թուման. որքան փող վճարեց 8 ոչխարի համար: Աշակերտը կը տատամսի, չի կրնար պատասխանել. նոյն հարցումը կուղղվի ուրիշի մը, որ նոյնպէս անկարող կըլլայ պատասխանելու:

Միրզա Սարգիս, վարժապետին դիմելով, կը հարցնէ, թէ ինչու աշակերտները այսքան պարզ խնդիրներ չեն կրնար լուծել:

Մկրտիչ վարժապետը իր մօտ կը կանչէ աշակերտը. «գրէ, կըսէ ութ, նրա տակ հինգ՝ եւ բազմապատկէ»: Աշակերտը ուսուցչին խօսքը կը կատարէ:

—Քանի արեց, կը հարցնէ Մկրտիչ վարժապետը:

—Քառասուն կը պատասխանէ աշակերտը:

Այն ատեն վարժապետը յաղթական՝ դառնալով ներկաներուն.

—Ահաւասիկ պատասխանը, կը գոչէ:

Խենդ, չը զսպվող քրքիջ մը կը փրթի սրահին մէջ:

—Բայց, կըսէ Միրզա Սարգիս, մենք խնդիր առաջարկեցինք լուծելու եւ ոչ թէ երկու թւանշանների բազմապատկութիւն:

—Խնդիրներով չեմ սովորեցրել, կառարկէ վարժապետը:

—Խնդիրներով սովորեցնելու առաւելութիւնը այն բանի մէջ է կայանում, կը պատասխանէ մի ուրիշը, որ աշակերտը վարժվում է խոհելու, աշակերտի միտքը մարզվում է:

—Թուաբանութեան գիրք չունեն, կը հարցնէ հոգաբարձուն:

—Ունեն:

—Ո՞ւր է:

—Սենեակումս է, կը պատասխանէ անայլայլ Մկրտիչ վարժապետը:

Ու անմիջապէս ոտքի ելլելով կերթայ դուրս: Քանի մը վայրկեանէն կը դառնայ, ձեռքը բռնելով ձեռագիր թուաբանութիւն մը, գրաբար լեզուով գրած:

—Ի՞նչ է այս:

—Թուաբանութիւն:

—Սրա վրայով դաս էք տալիս:

—Այո՛:

—Ո՞վ է պատրաստել:

—Ե՛ս, սրա մէջ կան շղթայի կանոն, ընկերութեան կանոն...

Ծիծաղը նորէն կը պայթի հանդիսականներուն մէջ, կոկորդային, երկար ու չզսպվածայն: Բարեբաղդաբար կէս օրը մօտ է ու կը փու-

վրացական գոյնի մօտեր, վրացական գոյնի ալքեր, վրացական գոյնի դէմքեր եւ այլն «Իվերիան», հիմնվելով այդ ամէն վէճի վրա, ինձ ասում է, թէ Վրաստանում եթէ հայեր կան, դրանք այն վաշխառուներն են, որոնք ապրում են արեւելեան Վրաստանում Միւիայն դրանք են հայերը...

Եւ ինչու համար են ասում ինձ այդ բոլոր բաները: Մի՞թէ իմ յօդուածի մէջ որ եւ է խօսք եղել է այդ մասին. մի՞թէ իմ դարը այն է եղել, որ խիտ վրացի հայրենասէրներից նրանց արած փառաւոր գիւտերը: «Իվերիան» այդ բոլորը գրել է լոկ այն պատճառով, որ ցոյց տայ, թէ ռուս հեղինակին հայերի մասին զանազան չարախօսութիւններ պատմող վրացին, դժբախտաբար, մի հատիկ չէ, այլ կան նրա նման մասնոր յանուեր:

Տեսէք, «Իվերիան» ինձ հարց է տալիս. Ինչ են արել ձեզ վրացիները, հարցնում է նա: Մի՞թէ վրացիները թողել են իրանց հայրենիքը եւ գնացել ապրել են Հայաստանում, վաշխառութեամբ զբաղվել, յափշտակել են հայոց եկեղեցիները, սեփականացրել են հայկական հնութիւնները...

Առել ուզում է, թէ հայերն են այդպէս արել Վրաստանում Զարմանալով եւ ցաւելով տեսնում եմ, որ վերանորոգված «Իվերիան» դեռ չարունակում է ապրել Իլիա Ճաւճաւաձէների եւ Ակակի Ծերեթելիների երեւակայական գառանցանքներով: Գաւառական, դրանք են ու ժամանակ ունեմ, ոչ յօժարութիւն: Կասեմ միայն այսքանը. ես էլ ինչսրոր եմ եւ եկել եմ Վրաստան այն պատճառով, որ ոչ ոք ինձ այդ չէ արգելել. երկաթուղու կայարանում ինձ առմոտ տոմս մինչեւ Թիֆլիս, Թիֆլիսում ես տուն վերձեցի եւ երբ գնում եմ հայ ուսանելու, ինձանից չեն պահանջում «Իվերիայի» խմբագրատան կողմից վկայական, թէ ես իրաւունք ունեմ ապրելու այս քաղաքում եւ հայ ուսանելու. Եւ ես յուսով եմ յայտնել հրատարակով—բոլորովին դէմ չէ լինի, եթէ վաղը. միւս օրը «Իվերիան» մեզ, բոլոր հայերիս, դուրս անէ գեղեցիկ Քարթալինիայից եւ ուղարկէ մեզ մեր իսկական հայրենիքը:

Չը կարծէք, ընթերցող, թէ ես հանաք եմ անում: «Իվերիան» ինձ ասում է, թէ ժամանակ է, որ հայերն էլ մտածեն սիօնականութեան նման մի բան սկսելու. հրէաները ուզում են վերադառնալ Երուսաղէմ, իսկ մենք մի՞թէ չը պիտի մտածենք Հայաստան վերադառնալու մասին: Ես համոզված եմ, որ վրացի հայրենասէրների համար սա կը լինէր մի աննկարագրելի երջանկութիւն: Ամբողջ սրտից ցանկանում եմ նրանց որքան կարելի է շուտ տեսնել այդ ցանկալի օրը: Բայց մի դժուարութիւն կայ. այն երկիրը, որ մենք անուանում ենք Հայաստան, ինչպէս հաստատել են վրացի գիտնականները, Վրաստան է. հին ուրարտացինները վրացիներ էին, ասում են այդ գիտնականները: Եւ արդեօք մեզ թոյլ կը տան ապրել այնտեղ. արդեօք չէ՞ն չարունակի իրանց գանգատները, թէ մենք յափշտակում ենք վրացական հնութիւնները: Գուցէ կարծում էք, թէ մեզ կաջողվի մի

ուրիշ երկիր գտնել: Մի՛ կարծէք: Նոյն վրացի գիտնականները վճռել են, որ մի ժամանակ ամբողջ Փոքր Ասիան պատկանում էր վրացիներին: —Էլ ո՞ւր գնանք...

Բայց ես ակամայ շեղվեցի իմ ճանապարհից: Շարունակեմ խօսքս:

«Իվերիան» յաղթական կերպով յայտարարում է, որ ես էլ խոստովանում եմ, թէ հայ վաշխառուներ կան: Ես չեմ զարմանում այս միամտութեան վրա, քանի որ վրաց լրագիրը շատ մօտ ծանօթ չէ մեր մամուլին. եթէ ծանօթ լինէր, կիմանար, որ վաշխառութեան դէմ ամենից շատ մենք, հայերս, ենք բողոքում, կռւում: Ամենայն ուրախութեամբ արձանագրելով այս փաստը, «Իվերիան» էլի սկսում է գանգատվել, որ ես վրացուն ծոյլ եմ անուանել: Ա՛հ, որքան դիւրազգաց են եղել պ. պ. իվերիականները: Մի՞թէ վրաց ժողովրդի մէջ չը կան, չեն կարող լինել եւ ծոյլեր, որոնք իրանց անհոգութեան պատճառով ընկնում են վաշխառուների ճանկերը: Գուցէ, ասում է լրագիրը, ես ազնուականներին ունեմ ի նկատի. բայց այս դէպքում էլ ես պէտք է իմանայի, որ ազնուականները մի ժամանակ դեր են կատարել իրանց ազգի մէջ: Մի խօսքով, վրացու մասին ոչինչ աննպաստ բան չէ կարելի ասել, իսկ հայի մասին ամեն ինչ ներելի է ասել...

Ի վերջոյ, «Իվերիան» եղբայրութեան, համբերատարութեան խրատ է տալիս: Շատ եւ շատ ուրախ եմ. ինքս էլ մէկն եմ այն հայ գրողներից, որոնք չարունակ, տասնեակ տարիներից ի վեր, այդ միտքն են քարոզել: Մօտենանք իրար, այո՛, հասկանանք իրար: Բայց մերձեցումը ոչինչ օգուտ չի տայ, եթէ մենք չը հրաժարվենք մեր նախապաշարմունքներից, ազգայնական մնապարծութիւնից, եթէ մեզ համար օրվայ ցաւ ու կրակ չը չինենք հնագիտական խոհերը, եթէ չը հասկանանք, որ մենք ապրում ենք այժմ ուրիշ պայմանների մէջ, որ այսօր մեզ վրա ծանրացած են ոչ թէ հնագիտական հարցերը, այլ լուրջ տնտեսական, քաղաքակրթական հարցեր:

Ես չեմ կարող ամբողջ սրտից չը շնորհաւորել «Իվերիայի» մի գեղեցիկ միտքը: Նա խորհուրդ է տալիս վրացի գրողներին սովորել հայերէն: Այո՛, դա մի խոշոր քայլ կը լինէր, եթէ երկու կողմի գրողները սովորէին երկու լեզուները. այդպէս լաւ կըմբռնէին իրար, այդպէս հեշտ կը մօտենային իրար: Աստուած տայ, որ այդ գեղեցիկ միտքը շուտ իրականութիւն դառնայ:

Այսպէս վերաբերվեց իմ գրոյցին վրաց ինտելիգենցիայի այն մասը, որ ազգայնական նախապաշարմունքներից դեռ չէ ազատվել: Բայց կայ, ընթերցող, եւ ազատ, երիտասարդ ու թարմ միտք էլ վրաց ինտելիգենցիայի մէջ: Եւ դրա բերանն է միւս վրաց լրագիրը—«Ցնօբիս Փուրցելի»:—Սա էլ խօսում է իմ յօդուածի մասին եւ յայտնում է իր կատարեալ համակրութիւնը:

Ես ամենամեծ ուրախութեամբ եմ պատմում ձեզ, ընթերցող, այս լրագրի տածները:

Պատիւ եւ փառք այս ժողովրդի որդիներին,

—ասում է լրագիրը,—որոնք այսպիսի համարձակութեամբ, անկեղծութեամբ, առանց քաշվելու, նայում են իրանց ժողովրդի ներսին եւ աչկարայ են դարձնում այդ ժողովրդի ամբողջ պղծութիւնը, տգիտութիւնը: Իսկական ծառայութիւնը այդպէս կը լինի: Միայն այն ժողովուրդը կարող է առաջ գնալ, որ այսպէս մերկացնում է իրան, նայում է իր վէրքերին: Վայ նրան, ով չէ նկատում իր հիւանդութիւնը եւ թոյլ է տալիս, որ վէրքերը հնանան...

Նայե՛լ ենք մենք, վրացիներս, այսպէս երբ եւ իցէ. տեսե՛լ ենք արդեօք մեր վիլաւոր կեանքը, հոգեկան ընկածութիւնը, թուլութիւնը: Դառն ճակատագիրը ապականեց եւ ստորացրեց հայ ազգի մի մասը, վաճառականներին. իսկ մեն սպիտակնե՞ր ենք, պատուական աչխատանքո՞վ ենք առաջ գնում: Հայ վաճառականը ճարպիկ եւ ստախօս վաշխառու է. բայց վրացի կալուածատէրը վրաց ժողովրդի արիւնը ծծող չէ՞ եղել: Այսօր կը համարձակվե՞նք ասել, որ մեր իշխանական դասակարգը չէ կանգնած այլասեռման առաջ, չէ փախչում վրաց թատրոնից, վրացերէն գրքից, վրացականութիւնից. արդեօք նրա կալուածքները չե՞ն անցնում օտար ազգերի ձեռքը: Ի՞նչպէս է ապրում երիտասարդութիւնը. մի՞թէ հաւանելի կերպով: Արդեօք մեր քահանայութիւնը պակասութիւն չունի՞, մեր վաճառականները, մեր ինտելիգենտները պակասութիւններ չունե՞ն:

Մենք ոչինչ չենք տեսնում կամ այնքան համարձակութիւն չունենք, որ մատնացոյց անենք մեր պակասութիւնները: Իսկ եթէ համարձակվենք մի մի ցոյց տալ մեր պակասութիւնը, անպատճառ կաւելացնենք՝ «ուրիշից գոնէ լաւ ենք»: Ցաճախ տեղի անտեղի միայն բղաւում ենք.—«Ընտրեալ ժողովուրդ ենք երկրիս վրա, մեծ հաւատ ունենք, անսահման յոյսեր»: Ի՞նչ բանի վրա: Պ. Վէլիչկոյի պրոտէկցիայի եւ ողորմութեան վրա արդեօք, թէ մեր սեփական գլխի վրա:

Սեփական գլխի վրա յոյս ունենալ կարող է նա, ով ճանաչում է իրան, զգում է իր պակասութիւնները, կռիւ է մտնում իր արատների դէմ, բժշկում է իր խոցերը...

—

Ահա, ընթերցող, երկու հոսանքներ վրաց հասարակութեան մէջ: Ահա հինը եւ նորը, փտածը, ազգայնամոլական նախապաշարմունքներով լցվածը եւ նորը, ինքն իրան ճանաչել, ինքն իրան քննել կամեցողը: Մենք կարող ենք կռւել հնապաշտների, շովինիստների դէմ եւ եղբայրական ձեռք մեկնել նորերին, թարմ երիտասարդութեան: Բայց երբէք չը պէտք մոռանանք մի հանգամանք: Լինում են մի ազգի մէջ հնապաշտներ էլ, մարդակերներ էլ, սնապարծներ էլ. սակայն մենք երբէք չը պիտի թոյլ տանք կարծելու, թէ ամբողջ ազգն է այդպէս: Ցարգենք մեր հարեւան, մեզ բախտակից եւ լծակից ազգերը... Չէ կարող խեղճ, արհամարհելի լինել մի ժողովուրդ, որ աչխատում է, որ համամարդկային գաղափարներով ոգեւորված թարմ սերունդ է առաջ բերում: Կան, այո՛, վրացիներ, որոնք իրանց չարախօսութիւնները հայերի մասին հասցնում են ծայրայեղութեան, զզուելի անքարեխղճութեան: Բայց մենք կարող ենք չը վրդովվել. ահա նոր սերունդ, երիտասարդութիւնը հասկանում է չարին բարին: Եւ նա ինքը կը դատապարտէ չարախօսութեան հերոսներին:

Սպասենք եւ հաւատանք...

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Օգոստոսի 4-ին

«Շուշին մեր հասարակական գործիչների գերեզմանն է. ով որ էլ այդ գործիչներից—լինի դա տեսուչ, ուսուցիչ, թեմակալ առաջնորդ, դերասան եւ այլն ոտք դնի Շուշի, նա պիտի հաշտվի այն մտքի հետ, որ այդ գերեզմանում էլ պիտի թաղվի նրա գործը, հռչակը, տաղանդը: Տ. Սիրանոյշը վերջապէս Շուշի եկաւ. նա տաղանդ է, սակայն Շուշին էլ Շուշի է, ... տակ փորող, երկպառակութիւնների, բամբասանքների բուն, ուստի նա, որպէս գերեզման, իր ծոցը կընդունի Սիրանոյշի տաղանդը, նրա հռչակը կը ձգէ, նրա տասնեակ տարիների ... մական գործունէութիւնը կոչնչացնէ, այսպէս էր դատում համարեա իւրաքանչիւր շուշեցի մինչեւ տիկնոջ գալը, թէեւ իւրաքանչիւրի ... ցանկութիւնն էր նրան տեսնելու: Բախտը ժպտաց շուշեցիներին: Տ. Սիրանոյշը եկաւ: Շատ ... տով հայ կազմակերպված դրամատիկ ընկերութիւնը սկսեց իր կանոնաւոր ներկայացումները: Բայց այդ կանոնաւոր ներկայացումներին կանոնաւոր յաճախորդներ չը տուին: Ինչպէս արդէն մեր նախկին նամակներում գրել ենք, թատրոնը համարեա միշտ կիսով չափ դատարկ էր լինում: Ինքն ըստ ինքեան այդ արդէն վ... նշան էր: Շուշեցին, որ պատրաստ է իւրաքանչիւր տափակ դերասանին, երգչին ձեռքերի վրա բեմից փոյէ հանել եւ աղաղակներով օդը թնդացնել—լուռ էր Սիրանոյշի վերաբերմամբ: «Ահա թէ ինչ», լսվում էր չարամիտների ձայնը. «չէ՞ որ Շուշին պիտի գերեզման հանդիսանայ Սիրանոյշի համար»: Մենք, որ երբէք չէինք հաւատում այդ տհաս կարծիքին՝ մնացել էինք շուարած տեսնելով ընդհանուր սառնութիւնը:

Սակայն դրութիւնը այդպէս երկար չը ... րունակվեց: Շուշեցին կարծես յանկարծ զարթնեց իր թմրութիւնից եւ զգաց, որ իր առաջ բեմական մի ույժ է կանգնած, որին Շուշվա գերեզմանները անզօր են կլանելու: Նա ինքն նայօժար կամքով դէն շպրտեց իր կանխակալ կարծիքը եւ գերեզմանի փոխարէն իր գիրկը առաջարկեց նրան: Իսկ որպէս փաստ այդ բանի կարող է ծառայել «Օրլէանի կոյսի» ներկայացումը ի նպաստ տ. Սիրանոյշի, որի ժամանակ տիկնոջ խաղի աջողութիւնը կատարեալ էր: Դա ոչ թէ ներկայացում էր, այլ կարծես թէ յարգելի դերասանուհու տաղանդի յաղթանակի տօն: Ի՞նչ օվացիաներ, ծափահարութիւններ, ինչպիսի ոգեւորութիւն հասարակութեան մէջ: Բայց եւ ինչպիսի աշխոյժ, ինչպիսի բուռն զգացմունք Սիրանոյշ—դ'Արկի խաղի մէջ: «Ու... դէպից» յետոյ «Օրլէանի կոյսը» երկրորդ ...

թանք այս զուարթ վերջաբանով փակել «քըննութիւնները»:

Ծամբան, հոգաբարձու բարեկամս, Միրզա Սարգիսն ու այս տողերը ստորագրողը մեր խնդուքի պաչարը կը վերջացնէինք: Բայց ծիծաղին քիչ յետոյ կը յաջորդէ սրտմտութիւնը. հոգաբարձու եւ այցելու տեսուչ կը գանգատին վարժապետէն:

—Եղբա՛յր, կըսեմ, սա անակընկալ մը չէր. ծերացած ծառէն պտուղ սպասելն աւելորդ է. առաջուց գիտնալու էինք հարկաւ ձեր ուսուցչին հրաչագործ կարողութիւնը:

—Այո՛, բայց, այս աստիճան չէինք երեւակայում, սա մեր յուսացածիցն էլ անցկացաւ:

—Ինչո՞ւ խելքը գլուխը մէկը չէք հրաւիրեր:

—Ի՞նչ էք ասում, բարեկամ, ո՞վ է ուշադրութիւն դարձնում գիւղական դպրոցի վրա, ո՞վ է յանձն առնում գալ գիւղ. մենք ինչեր ենք քաշում մի ուսուցիչ գտնելու համար. մի հատ բերինք, տարվայ կէսին հեռացաւ ուսումնարանից, մտաւ հեռագրատունը իբրեւ ծառայող. մի ուրիշը բերինք՝ ոչ մի արդիւնք ցոյց չը տըւեց ու նոյնպէս հեռացաւ. այս տարվայ սկըզբին, ոչ ոքին չը գտնելով՝ ճարահատած այս մարդը վարձեցինք. ուսումնարանին ունեցած փողով՝ ամսական 10—12 թուման առ առաւելն՝ սրանցից լաւը չենք կարողանում ճարել. բայց գլխաւոր հարցը փողը չէ. եթէ մի շնորքով ուսուցիչ լինէր՝ մի քիչ աւելին տալու պատրաստ ենք. միայն թէ այդ շնորքով ուսուցիչը ձեռք չէ ընկնում:

Տրտունջը իրաւացի էր. իրենց կաչխին պաչտամունքը ունեցող մեր երիտասարդներէն ո՞րը պիտի յանձնառու ըլլար գալ գաղափարի գործ կատարել. ամենքն ալ իրենց քսակն ու փորը ուռեցնելու ետեւէ են. բայց երբ խօսքը ազգին ծառայելու գայ, ազգասիրութեան մենաշնորհը ոչ ոքին չեն տար. իրենք են միակ ազգասէրները, վկայանակաւոր, հարազատ ազգասէրները. աչուրնին կարմրած ու բերանին փրփրած՝ ձեզի ժամերով կը խօսին հայկական սրբութիւններուն վրա. ո՜հ հայ կրօնքը, հայ լեզո՜ւն, Հայկի, Արամի, Տիգրանի պատմութիւնը... բայց երբ խնդիրը կուգայ բացականչութիւններէն գործի անցնելու, հայ կրօնքն ու հայ պատմութիւնը սորվեցնելու, ամենքը կծիկը կը դնեն: Կերթան այս ինչ բանկի, այն ինչ վաճառականի, կանտորի ծառայ կըլլան, ուսուցչութիւն չեն ըներ. տնաչէն, մարդ բամծդ ալ վարժապետ կըլլայ, ան ալ հայ վարժապետ. ծառայութեան մէջ, հոգ չէ, մէկ երկու թուման նոյն իսկ պակասով կաչխատի, բայց ուսուցիչ չըլլար: Ժամ մը յետոյ, սակայն, երբ ազգասիրութեան խօսք ըլլայ՝ նորէն իրմէ աւելի ազգասէր չը կայ: Այսպէս ազգասէրներ մենք շատ ունենք, աչքերնիդ խփեցէք ու հարիւրներով բռնեցէք:

—Բարեկամ, ըսի դառնալով ընկերներուս՝ գիւղերու մօտ գտնվող քաղաքները, քաղաքին վարժարանները պիտի տան գիւղական ուսուցիչներ, բայց դժբաղդութիւն մըն է որ թէհրանի վարժարանները չեն կրցեր այդ տարրական պակասը լրացնել...

Կէս օրէն յետոյ նորէն դարձանք վարժարան, մրցանակաբաշխութիւն կատարելու համար: Աշակերտներու ծնողքները թէպէտեւ հրաւիրված, բայց երկու երեքէ աւելի չէին եկած: Գիւղացիները հրաւիրելու համար եկեղեցիի զանգակները սկսեցին հնչել մէկ անգամ, երկու անգամ, երեք անգամ, բայց անօգուտ: Ոչ ոք չը յօժարեցաւ իր ոտքը դնել դպրոցի չէմքէն ներս:

Մրցանակները՝ չեփոր, գնդակ, մատիտ, դիտակ, կաղամար, չաքարեղէն՝ բաժնեցինք աչակերտներու, որոնք ոստոստելով կերթային իրենց տեղերը:

Ցետոյ հոգաբարձու գանձապահը ներկայացուց ուսումնարանի տնտեսութեան հաչիւները: Վանակի վարժարանը ունի մօտ 1000 թուման, զոր տուած են մէկ քանի նուիրատուներ: Աչակերտները ամսաթոշակ վճարելու սովորութիւնը չունին. այդ գումարին տարեկան տոկոսը 100 թուման՝ կը վճարվի ուսուցչին: Խօսք եղեր է գիւղացիներէն իրենց կարողութեան համեմատ վարժարանի տարեկան տուրք հաւաքել, բայց այլ եւ այլ պատճառներով այդ միտքը չէ իրագործվեր:

Գանձապահի համբաւութենէն յետոյ, ամենքս ալ՝ ներկայ ծնողքներուն մէկ քանի խօսքեր ըսինք, յորդորեցինք զիրենք հետաքըքրվել իրենց ուսումնարանի վիճակով, իբրեւ պարտաճանաչ անհատներ՝ իրենց զոհողութեան բաժինը բերել իրենց զաւակներու կրթութեան գործին: Ամեն մարդ իր պարտքին անխարդախ կատարումովն է, որ պիտի բարձրանայ հասարակական չէնքը, պիտի բացվի աւելի ներդաշնակ, աւելի հանգստաւէտ կեանքի մը դուռ... Եթէ իրենք՝ իրենց օգնեն, իրենց ցաւերը՝ ... վըհատ ու արիաբար ցոյց տան իրենց ... նակից եղբայրներու բարեացակամութեան, ... ղական համայնքները նուազ դժբաղդ ... ըլլան:

Այս անկեղծ ու սրտացաւ խօսքերը ... բարի գիւղացիները խորապէս յուզեցին. գիւղացիին կենդանի, քաջալերական խօսք հարկաւոր չէ միայն. պէտք է անոր օժանդակել գործով:

Ես իրենց խոստացայ իրենց անմխիթար վիճակին հարազատ արձագանքն ըլլալ ընթերցողներուս մօտ: Վանակը պզտիկ օգնութեան պէտք ունի իր դպրոցական չէնքը արդիւնաբերելու համար, 1—2,000 րուբլի իր դրամագլխին վրա աւելնալով՝ Վանակի հայ գիւղացիներու դիւրութիւն պիտի տայ համեմատաբար կանոնաւոր վարժարան մը պահելու, հրաւիրել այնպիսի ուսուցիչ մը, որ հասկնայ գիւղական ցաւերը, որ նախնական կրթութեան հետ՝ հողի զաւակներուն սորվեցնէ երկիրը աւելի արդիւնաւոր դարձնելու. Դիշ ցները շրջապատէն կարելի եղածի չափ օգտվելու եղանակները:

Չը պիտի գտնվի՞ արդեօք հայ մը՝ որ ... սրտին մօտիկ զգայ վանակցիներու այս ... քիչով դարմանվող ցաւը եւ իր բարերար ձեռքը անցնէ անոր վրայէ...

Տիգրան

Թ Է Հ Ր Ա Ն

...ան է, որ կարողանում է տիկնոջ բեմական ոյժը մեր առաջ դնել։

Շատ խզուր են կարծում շատերը, որ տ. Սիրանոյշը իր տարիքի պատճառով հազիւ թէ կարողանայ դ'Արկի դերը կատարել։ Այդ երեկոյ տիկնոջ խաղը ցոյց տուեց, որ նա դեռ իր ոյժի մէջն է, որ նա բեմի վրա այնքան աշխոյժ, երիտասարդ է երեւում իր դերում, որ դրանից աւելին սպասել չէր կարելի։ Բացի անվերջ ծափահարութիւններից տ. Սիրանոյշը ստացաւ երեք ծաղկեայ պսակ, մի խումբ օրիորդների եւ պարոնների կողմից մի մի թանգագին ընծայ եւ քանդակագործ պ. Տէր-Միքայէլեանից մի ժանեկան կիսարձան, որը աչքի էր ընկնում որպէս աջող ձեռակերտ։ Միւս դերասանները չը փչացրին իրանց դերերը։ Միայն մի փոքր նկատողութիւն. նրանցից շատերը չը գիտէին իրանց դերերը. անվերջ կմկմոցը անտանելի էր։

Թատրոնը ծայրէ ի ծայր լիքն էր հասարակութեամբ։ Մեր աչքի առաջ 30 կոպէկանոց գալէրէյայի տոմսակին 80 կոպէկ էին տալիս, բայց տոմսակատէրը չէր ծախում։ Պէտք է ուրախութեամբ արձանագրել մի փաստ, որ վերջին մի քանի բենեֆիսային ներկայացումները մուտքի կողմից ուղղակի աջող էին։

Ցանկանում ենք, որ շուշէցին մինչեւ կարողանար հասկանալ, թէ որտեղ է թագնված ոյժը, ո՛վ է իր բարերարը, նեցուկը, ինչպէս նա տ. Սիրանոյշի վերաբերմամբ հասկացաւ։ Նա ճանաչեց տ. Սիրանոյշի ոյժը եւ այդ պատիւ է բերում նրան։

Մ. Ղ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բագու, օգոստոսի 8-ին

1900 թուի յունիսի 22-ին նամակով ուղարկել եմ պ. Կ. Մարտիրոսեանցին 3 րուբլի բաժանորդագին տպագրվելիք «Ջիւանի քնար» երգարանի համար. ահա երկու տարի է անցել, եւ ինձ հետ մի քանի բաժանորդներ ստացել ենք միմիայն առաջին հատորը, իսկ միւս խոստացած 9-ը հատորը մինչեւ այժմ չէ ստացված. ցանկալի է գիտենալ արդեօք ստանալո՞ւ ենք վերջապէս միւս հատորները։ Շատ հետաքրքիր է իմանալ մեզպէս բազմաթիւ մարդկանց համար։

Թ. Մելիք-Եօլչեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիւրքահայ գաղթականների օգտին ստացանք Ա. Քալանթարից 10 ր., Ա. Սարուխանեանից 5 ր., ընդամենը 15 րուբլի։

—

Ուրբաթ, օգոստոսի 9-ին, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան մէջ կայացաւ այն յանձնաժողովի նիստը, որ կազմակերպել է քաղաքում մսավաճառութիւնը։ Յանձնաժողովը, նպատակ ունենալով մսացու կենդանիների պաշարներ ունենալու ձմեռվայ ընթացքում, որոշեց կապալով վերցնել Միրզոեւների «Բայդար» կոչված կալուածքի մի մասը, շինել այնտեղ գոմեր 500 գլուխ մսացու կենդանիների համար եւ կերակրել նրանց այնտեղ մինչեւ վաճառանոցում պահանջ զգացվելը։

—

Օգոստոսի 31-ին լրանում է 50-ամեակն այն օրից, երբ ռուս նշանաւոր վիպագրող կոմս Լ. Տոլստոյ առաջին անգամ հանդէս եկաւ գրական ասպարէզ։ 1852 թւի օգոստոսի 31-ին դուրս եկաւ «Современникъ» ամսագրի այն համարը, որի մէջ տպագրված էր Տոլստոյի «Исторія моего дѣтства» գրուածքը «Լ. Ն.» ստորագրութեամբ։

—

Ուրբաթ, օգոստոսի 9-ին, Թիֆլիսի Բէբութովսկայեա փողոցում, իր սեփական տանը, սպանված գտան պաշտօնաթող պօրուչիկ Ա. Գ. Շաղինօվին։ Դեռ եւս անյայտ չարագործը 8 վէրք է հասցրել իր զոհին՝ մարմնի զանազան տեղերում։ Վէրքերը հասցրած են, ըստ երեւոյթին, դանակով։ Հանգուցեալի մօտ չէ գտնվել նրա ոսկեայ ժամացոյցը, որ նա սովորաբար կրում էր, բայց եւ այնպէս ենթադրում են, որ սպանութեան շարժառիթը եղել է ոչ թէ կողոպուտը, այլ վրէժխնդրութիւնը։ Ոստիկանական զինուորի ասելով՝ հանգուցեալի մօտ ուշ գիշերով գալիս էին զանազան կասկածելի անձնաւորութիւններ, որոնց հետ նա ծանօթութիւն ունէր։ Սպանվածի սենեակում գտնված է մի կողմնակի անձի պիդժակ։ Եռանդուն միջոցներ են ձեռնարկված մարդասպանին գտնելու համար։

—

Ներկայումս արքունի շինութիւնները չեն ապահովագրվում հրդեհից։ Երկրագործութեան եւ հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնների մէջ, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները, այս առիթով հարց է բարձրացրած ապահովագրելու արքունի շինութիւնները ապահովագրական ընկերութիւնների մէջ։ Որովհետեւ այդ հարցը վերաբերում է եւ միւս մինիստրութիւններին եւ ընդհանուր նշանակութիւն ունի, ուստի նրան քննելու համար Պետերբուրգում, պետական կօնտրոլի վարչութեան մէջ կը կազմվի մի մասնաժողով, որի աշխատանքներին կը մասնակցեն ներկայացուցիչներ բոլոր մինիստրութիւնների կողմից։

—

Երկրագործութեան եւ պետական կալուածների մինիստրութեան երկրագործական դեպարտամէնտի բաժանմունքի կառավարիչ Մասալսկի, որ այսօր կը հասնի Թիֆլիս, ամենից առաջ կուղեւորվի Կարայազ՝ ծանօթանալու թէ տեղական մասնաւոր տնտեսութիւնների եւ թէ բամբակաբուծութեան արքունի օրինակելի կայարանի դրութեան հետ։

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Դարձեալ մի սպանութիւն՝ կատարված օրը ցերեկով մի անպաշտպան գիւղացու վրա։ Հին-Նախիջեւանից դէպի հարաւ, ութը վերստաչափ հեռաւորութեամբ Նաստապատ կամ Թազագիւղ գիւղից, Բրզօյենց Խէչօն օգոստոսի 2-ին գալիս է Հին-Նախիջեւան ոչխարներ գնելու իր Թուրք ընկերոջ հետ. չորս ու հինգ ոչխար իր առաջը արածացնելով ուղեւորվում է դէպի իրանց գիւղը, իսկ Թուրք ընկերը մնում է քաղաքում մի ինչ որ գործով եւ խոստանում է ընկերոջը գալ ճանապարհին հասնել։ Թուրքը մի երկու ժամից յետոյ հետեւում է չարաբախտ Խէչօին, անցնում է Թմբուլ գիւղի հողերի սահմանից եւ Ղօշադիզա Թուրքաբնակ գիւղի ներքեւի ջրաղացի մօտերքում, ուր եւ գտնվում են Ներհամ Թուրքաբնակ գիւղի հողերը եւ ներհամցի հօտաղներ տաւար արածացնելիս են լինում, հասնելով տաւարածներին, գտնում է նրանց տաւարների մէջ միասին քաղաքից գնած ոչխարները։ Հարցնում է վերջիններից, թէ ինչ պատճառով եւ որտեղից այդ ոչխարները նրանց մօտ են գտնվում. տաւարածներն էլ ցոյց են տալիս դէպի Ղօշադիզա գիւղի ջրաղացը—թէ այն կողմից եկան ոչխարները. Թուրքը քշում է ոչխարները դէպի Թազագիւղ ու իմաց տալիս։ Երկու երեք օր որոնելուց յետոյ Խէչօի տանեցիները, գլխարկը գտնում են Ներհամ եւ Ղօշադիզա գիւղերի սահմաններում յիշատակած ջրաղացից ոչ հեռու, որտեղ գտնվել են եւ արեան հետքեր։ Բայց դիակը նոյն տեղում չէ եղել, այլ, ինչպէս երեւում է, եղեռնագործները, որ անկասկած ներհամցի Թուրքեր են, տեսնելով դիակից հոտ է փչում, դրուշանում են եւ դիակը հանելով տեղափոխում են մի ուրիշ տեղ։ Այդ բոլորի մասին երէկ տեղեկացրվեց տեղիս քննիչին, որ անմիջապէս միջոցներ գործ դնելով, քննութիւն սկսեց»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Մարդու եւ քաղաքացու իրաւունքների պաշտպան՝ ֆրանսիական ընկերութիւնը հրաւիրում է մի կօնգրէս յօգուտ ռումինական հրէաների՝ նման այն կօնգրէսին, որ կազմվեց Բրիւսսէլում հայերի պաշտպանութեան համար։ Նախապատրաստական կօմիտէտի անդամների մէջ, ի միջի այլոց, գտնվում են Էմիլ Զօլա, Օկտավ Միրբօ, Ժօրէս եւ սենատոր Տրարիէ։ Կօմիտէտը մտադրութիւն ունի սկսել գործը մի բողոք հրատարակելով ռումինական կառավարութեան դէմ։

—«Standard» լրագրի ասելով, անգլիական թագաւորի ուղեւորութիւնը դէպի Իրլանդիա վճռված հարց է. նա կը կայանայ կամ առաջիկայ աշնանը կամ հետեւեալ տարվայ գարնանը։

—Մակեդօնական կօնգրէսում տեղի ունեցած առաջին վիճաբանութիւնների մասին «Temps» լրագրին հեռագրում են հետեւեալ տեղեկութիւնները։ Երբ 32 ձայների մեծամասնութեամբ 29-ի դէմ չափաւոր կուսակցութեանը աջողվեց անցկացնել իր թեկնածուներին կօնգրէսի բիւրօյի մէջ, ընտրել նախագահ փաստաբան Գանօվին ու որոշում կայացնել թոյլ չը տալու, որ կօնգրէսին մասնակցեն ներկայացուցիչներ գաւառական մի քանի կօմիտէտներից, ծայրահեղ կուսակցութեան պարագլուխ Սարաֆօվ խիստ լեզուով բողոքեց այդ որոշումների դէմ եւ առաջարկեց իր կուսակիցներին դիմել յայտնի բռնութեան չափաւորների դէմ, որոնց նա անուանում է «անպէտք արարածներ»։ Ծայրահեղները մտադիր են հրատարակել մի կոչ, որով հրաւիրում են մակեդօնացիներին ընդհանուր ապստամբութեան։

—«Indépendance Roumaine» հաղորդում է, թէ այն աւազակները, որոնք քիչ ժամանակ առաջ յափշտակել եւ լեռներն էին տարել Եանինայի առեւտրական ուսումնարանի երեք աշակերտներին, ուղարկել են նրանց ծնողների մօտ մի գործակալ եւ պահանջում են 2,500 թիւրքական լիրա, որպէս փրկանք, նրանց որդոց ազատութեան համար։ Փոքրիկ գերիները տարված են լեռների խորքերը, որտեղ նրանց վատ են կերակրում եւ վատ վարվում։ Նրանց ծնողները յուսահատութեան մէջ են եւ ամեն ճիգ գործ են դնում հաւաքելու պահանջված գումարը որդոց ազատութեան համար։

—Ֆրանսիայի օրինակին կրօնական միաբանութիւնների դէմ սկսված պատերազմի մէջ, ըստ երեւոյթին, կամենում է հետեւել եւ Սպանիան։ Ինչպէս հաղորդում են «Messager de Bruxelles» լրագրին, սպանիական ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ եռանդով աշխատում են դպրոցները րէֆօրմների ենթարկելու ծրագրի վրա։ Կաթօլիկ եպիսկոպոսները, մասնաւոր կերպով տեղեկանալով րէֆօրմների էական կէտերի մասին, որոնցով մտադրութիւն կայ իսպառ վերացնել հոգեւորականների ազդեցութիւնը դպրոցներից, դիմեցին կառավարութեան մի զեկուցումով, որով բողոք են յայտնում նախապատրաստվող րէֆօրմների դէմ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մ Ա Ն Ր Ա Ն Կ Ա Ր

—

Երեք տասնեակ տարիներ սրանից առաջ, երբ հայ աղքատիկ թատրոնը փորձեր էր անում հանդէս բերել մեր կեանքի մէջ գտնվող տիպերը, մի օր էլ բեմ դուրս եկաւ մշակ Կիվկիվը։

Ո՞վ էր նա։

Թիֆլիսում մշակութիւն, սպասաւորութիւն անող մշեցին, թիւրքահայ պանդուխտը։

Իր քօլօզով, իր չարուխներով։

Ժպիտներ երեւացին հանդիսականների շրթունքների վրա։

—Վա՛, մշակ է կանգնած բեմի վրա։

Սպասում էին մի ծիծաղաշարժ տեսարանի։

Մշեցի Կիվկիվը աւելեց սենեակը, կանգ առաւ, նայեց իր շուրջը, ծանր ախ քաշեց ու սկսեց խօսել։

—Եաման մըր մամլաքեաթ, եաման. քու ֆող ու ջրին ղուրբան...

Պանդուխտը յիշեց իր թողած գիւղը, իր կնոջը, իր երեխաներին, որոնց կարօտը մաշում էր նրան։

—Օխտը տարի է՝ մեր տնէն ելեր եմ, յայտնեց նա հասարակութեան։

Մշեցին յիշեց իրանց դաշտերը, տան անասուններին, ամբողջ տնտեսութիւնը, այն ամենը, ինչի հետ նա կապված էր իր ամբողջ էութեամբ՝ իր մանկութեամբ, իր մտերմական կապերով, իր սրտով ու հոգով։

Քօլօզը ու չարուխը, կռօի բարբառը առաջ ծիծաղեցրին հասարակութեանը, բայց Կիվկիվի խօսքերը սթափեցրին նրան։

Կիվկիվի վիշտը յետ փախցրեց ժպիտները շրթունքներից։

Կիվկիվի դարդը—դատարկ մի խօսք չէր, նա տանջվող սրտի հառաչանք էր։

Իսկ երբ մշեցին սկսեց իր զգացված երգը՝ «Իմուն Կիվկիվ», հանդիսականների աչքերի վրա երեւացին արտասուքներ։

Բեմ դուրս եկաւ մի ուրիշ պանդուխտ, սանխեր Ցարօն, որ նոր եկել էր հայրենի գիւղից, մխիթարեց Կիվկիվին իր խաբրի՛կներով։

Կիվկիվին սպասում են գիւղում։

—

Գնում էին, գալիս էին պանդուխտները երկար տարիների ընթացքում։

Եթէ պանդուխտը աջողութեան էր պատահում եւ շուտով կարողանում էր փող վաստակել, նա աւելի վաղ էլ տուն էր վերադառնում, իսկ եթէ այդ չէր աջողվում՝ նա երկար տարիներ տանջվում էր օտար երկրի մէջ՝

> Շլինքը արեւառ,
> Դրտինքը երեսին,
> Բեռը չալակած,

մինչեւ որ այլ եւս անկարելի էր դառնում նրա մնալը եւ նա վերադառնում էր։

Ծանր էր պանդխտութիւնը, ծանր էր ճանապարհը մամլաքեաթից մինչեւ մեր քաղաքները, բայց կարիքը, մտերիմներին պահել-օգնելու անհրաժեշտութիւնը ամեն բան դարձնում էին տանելի։

Եւ երբ պանդուխտը ողջ առողջ տուն էր հասնում եւ իր օջախն ու իր մտերիմներին ուրախացնում էր իր բերած նպաստներով, նա մոռանում էր բոլոր նեղութիւնները եւ զրկանքները։

—Միայն թէ տունը չը քանդվի, չաւերվի, մտերիմները կարօտութեան մէջ չը լինեն։

—

Անցան ժամանակներ։

Ցանկարծ մի չար եւ աղետաբեր մրրիկ բարձրացաւ պանդուխտների մայր երկրի մէջ։

Ես այդ չեմ պատմի, չեմ նկարագրի։

Դուք այդ գիտէք։

Մրրիկը ուղղված էր օջախի դէմ եւ սասանեցնում էր բոլորին։

Ամեն մարդ փրկութիւն էր որոնում։

Մարդիկ տասնեակներով, հարիւրներով եւ հազարներով՝ թողած տուն ու տեղ, արտ ու դաշտ, միայն մի բանի էին ձգտում—ազատել իրանց անձը, ապահովել իրանց կեանքը։

Դրանք պանդուխտներ չէին, այլ փախչողներ, ապաստարան որոնողներ։

Նրանք յայտնի դարձան մեզանում «գ ա ղ թ ա կ ա ն ն ե ր» անունով։

Սակայն նրանք գաղթականներ չէին եւ նրպատակ չունէին գաղթելու իրանց երկրից առմիշտ։ Գոնէ մեծամասնութիւնը գաղթելու ցանկութիւն չունէր։

Շատերի ընտանիքը, կինը, երեխաները մնացել էին հայրենիքում մի որ եւ է տեղ թագնված եւ պատսպարված։

Ժամանակամիջոց պէտք էր վաստակել մինչեւ մրրիկը անցնի, մինչեւ անդորրութիւն տիրէ նորից երկրի մէջ։

—

Ծանր էր փախստականների վիճակը։ Նրանք կարօտ էին ապաստարանի, հացի, հագուստի։

Կառավարութիւնը ընդունեց նրանց, հասարակութիւնը նպաստներ ժողովեց նրանց օգտին, զանազան հիմնարկութիւններ իրանց վրա աշխատանք վերցրին կազմակերպելու օգնութեան գործը, գիւղացիները տեղ տուին կարօտեալներին իրանց տներում։

Դէպքը ծայրահեղ էր։ Հասարակութիւնն էլ ծայրահեղ կերպով լարեց իր ոյժերը եւ կարողացաւ ամոքել կարօտեալների յուզմունքը։

Սուր կարիքը անցաւ։

Ժամանակի ընթացքում փախածներից շատերը գտան իրանց համար պարապմունք եւ հնարաւորութիւն ստացան ապրուստ ունենալ առանց կողմնակի նպաստների։

Որքան սրտաճմլիկ տեսարաններ, որքան բազմազան հոգեկան արտայայտութիւններ։

Ես շատ անգամ լսել եմ զանգատներ գաղթականների վերաբերութեամբ։ Ինձ պատմել են անախորժ դէպքեր, երբ այս կամ այն անձը թոյլ է տուել իրան անշնորհակութիւն, չափազանց անհրեսութիւն, անվայել արարքներ։ Բայց լաւ ծանօթ լինելով այդ գաղթականների մեծամասնութեանը, ես առանձին կարեւորութիւն չեմ տուել այդ յայտնութիւններին։

Տեսել եմ գաղթականների, որոնք օրեկան հացի կարօտ լինելով ամաչել են դիմել ուրիշի օգնութեան, եւ երբ ստացել են այդ օգնութիւնը, կարմրատակել են հազար անգամ։

—Մեզ գործ տուէք, փող մի տաք, լսել եմ շատերից, մենք մուրացկան չենք, մենք ձեռք ու գլուխ ունենք, կաշխատենք ու կապրենք մեր աշխատանքով։

Տեսել եմ բազմաթիւ գաղթականներ ցրված Կարսի նահանգի գիւղերում երկրագործական աշխատանքների մէջ, որոնք իրանց քրտինքով ձեռք էին բերում իրանց ապահովութիւնը։

—Դժուար է առանց հողի, յայտնում էին նրանք ինձ. հողն է մեր կեանքը։ Հող տուէք, որ նրանով զբաղվենք եւ մխիթարվենք։

Անկասկած գաղթականների բազմութեան մէջ պէտք է լինէին եւ արտառոցները։ Եւ նրանք կային։ Բայց այդպիսիները բացառութիւններ էին եւ նրանց մեծ մասը այն անձանց շրջանից, որոնք հանգամանքների շնորհիւ դուրս էին շպրտված սովորական կեանքի հունից։

—

Անցան տարիներ։

Գաղթականների մի մասը վերադարձաւ հայրենիք, իսկ մի մեծ բազմութիւն մինչեւ այժմ մնացել է մեր երկրում։

Մեր կառավարութիւնը, որ ապաստարան տուեց նրանց, ասում է թէ՝ ժամանակն է որոշ մի դրութիւն ստեղծելու. կամ պէտք է վերադառնաք ձեր հայրենիքը, կամ դրվէք հպատակներ իմ երկրում։ Ընտրեցէք, որը ցանկանում էք։

Գաղթականները ցանկանում են վերադառնալ հայրենիք, բայց թիւրքաց կառավարութիւնը չէ ցանկանում նրանց նորից ընդունել իր պետութեան սահմանների մէջ։

—Ես ընդունեցի ռուսահպատակութիւն եւ գրվեցի այստեղի վրա, ասում էր ինձ մի գաղթական, որովհետեւ յոյս չունեմ թէ անդորր պէտք է ապրեմ իմ նախկին հայրենիքում եւ նորից ստիպված չը պէտք է լինեմ փախչելու այնտեղից։ Գտել եմ գործ, արհեստ եւ կապրեմ իմ այստեղի եղբայրակիցների մէջ։ Ուրիշ ելք չը գտայ։

—Մենք պէտք է վերադառնանք մեր գիւղերը, ասում էին ինձ ուրիշները, ինչ լինի չը լինի—պէտք է փորձենք այնտեղ գնալու։ Թողել ենք այնտեղ տուն, տեղ, հող եւ ուրիշ կալուածք։ Այնտեղ են մեր մտերիմները։ Այնտեղ է մեր օջախը։ Այնտեղ ծնվել ենք, այնտեղ էլ կը մեռնենք։ Մենք չենք թողնի մեր ծննդավայրը։

—

Մեր հասարակութիւնը, որ պատսպարեց, խնամեց գաղթականներին, կարողութիւն տուեց նրանց ազատել իրանց կեանքը չար մրրիկի խիստ օրերում, թող իր նպաստներով օգնէ, որ իր եղբայրակիցը, եթէ վճռել է գնալ իր ծննդավայրը, կարողանայ առանց նիւթական զրկանքների տեղ հասնել եւ նորից հաստատվել իր քանդված օջախում։

Վրձին

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

9 օգոստոսին

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Օգոստոսի 8-ին ժամանեց

իշխան Գէորգի Մակսիմիլիանովիչ Ռոմանովսկի Դուքս Լիխտէնբէրգսկի։

ԲԷՎԷԼ։ Պրինց Խրիստիան եւ պրինցուհի Ալէքսանդրա ժամանեցին այստեղ առաւօտեան եւ, տեսնելով քաղաքը, մօտ 2 ժամին ճանապարհ ընկան Պետերբուրգ։

ՊԱՐԻԶ։ «Figaro» հաստատում է, որ, միաբանական դպրոցները փակելու պատճառով, 180,000 մանուկներ ուսումնարանական տարվայ սկզբում պէտք է առանց ուսման մնան, եթէ կառավարութիւնը հոգ չը տանէ միաբանութիւններին վերաբերեալ օրէնքը աւելի արդարացի կերպով գործադրելու մասին։

ՊԱՐԻԶ։ Տեղացիները, որոնք ապստամբվեցին Սիամի կառավարութեան դէմ, նշանաւոր աջողութիւններ ունեցան Սիամի հիւսիսային մասում, Բիրմայի սահմանի վրա։ Յուլիսի 12-ին սիամական օֆիցէրների բնակարանի վրա յարձակվելու ժամանակ Մունգպրէում, նրանք սպանեցին կօմիսարին, նրա օգնականին, օֆիցէրին եւ համարեա սիամական բոլոր քարտուղարներին եւ նրանց ընտանիքները. պրինց Գրէ ստիպված է մաքրել քաղաքը եւ յետ քաշվել դէպի Նանու՝ ապստամբներին այնտեղ չը թոյլ տալու համար։ Սիամական կառավարութիւնը կարողութիւն ունի պաշտպանել օտարահպատակների կեանքը եւ գոյքը։

ՖԻԼԻՊՈՊՈԼ։ Կ. Պօլսից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, Իլդիզի պալատական դիվիզիայի հրամանատարը եւ կայսերական ադիւտանտ Մէհմէդ-Զերքէզ ձերբակալեցին երէկ գիշեր Պասմաթիա արուարձանում շատ օֆիցէրների։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Այսօր, երեկոյեան 7 ժամին, Նովի-Պետերհօֆ ժամանեց յունական Գէորգ թագաւորը։

10 օգոստոսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Русскій Инвалидъ» լրագրում հրատարակված է ծովային մինիստրութեան կառավարչի հրամանը, որպէս զի բոլոր նաւերը գնեն իրանց պէտքական նիւթերը Ռուսաստանում ձեռք բերված եւ պատրաստված։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Լօնդօնի Լրագիրը» հաղորդում է Վիկտորիա շքանշանի շնորհվելու մասին—դեսպան Ստաալին՝ ասպետական պատուաւոր մեծ խաչ. գնդապետ Սրօպկինին—պատուաւոր կօմանդօրական խաչ. կապիտաններ Դրէնեակին եւ Կատերինիչ նշանակված են չորրորդ եւ հինգերորդ կարգի պատուաւոր անդամներ։

Խմբագիր՝ **ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ**
Հրատարակիչներ՝ **ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ**
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը նշանակված են Պետերբուրգի հաշւով, փակագծում Թիֆլիսի հաշւով)

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բագու շաբաթը մէկ անգամ ուրբաթ օրերը դուրս է գալիս առաւօտեան 10 ժամ 15 րոպ. (11 ժ. 49 ր.), հասնում է Բագու գիշերվայ 12 ժամ 11 ր. (1 ժ. 9 րոպէին)։

Արագ գնացք Բագուից—Թիֆլիս դուրս է գալիս ուրբաթ օրերը գիշերվայ 12 ժամ 52 րոպէ (1 ժ. 50 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 2 ժ. 45 ր. (3 ժ. 43 ր.)։

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բաթում ամեն օր դուրս է գալիս առաւօտեան 6 ժ. 45 ր. (7 ժ. 43 ր.) հասնում է Բաթում երեկոյեան 5 ժ. 2 ր. (6 ժ.)։

Արագ գնացք Բաթումից—Թիֆլիս ամեն օր դուրս է գալիս երեկոյեան 10 ժ. 10 ր. (11 ժ. 8 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 9 ժ. 4 ր. (10 ժ. 2 ր.)։

Փոստատար գնացք Բագուից դուրս է գալիս երեկոյեան 9 ժ. 22 ր. (10 ժ. 20 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 3 ժ. 56 ր. (4 ժ. 54 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 5 ժ. 9 ր. (6 ժ. 7 ր.), հասնում է Բաթում առաւօտեան 5 ժ. 40 ր. (6 ժամ 38 րոպէին)։

Մարդատար գնացքը Բագուից դուրս է գալիս ցերեկվայ 2 ժ. 27 ր. (3 ժ. 25 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 7 ժ. 39 ր. (8 ժ. 37 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից առաւօտեան 8 ժ. 29 ր. (9 ժ. 27 ր.), հասնում է Բաթում երեկոյեան 8 ժ. 30 ր. (9 ժ. 28 ր.)։

Փոստատար գնացքը Բաթումից դուրս է գալիս գիշերվայ 11 ժ. 5 ր. (12 ժ. 3 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 11 ժ. 34 ր. (12 ժ. 32 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից ցերեկվայ 12 ժ. 36 ր. (1 ժ. 34 ր.), հասնում է Բագու առաւօտեան 6 ժ. 16 ր. (7 ժ. 14 ր.)։

Մարդատար գնացք Բաթումից դուրս է գալիս առաւօտեան 7 ժ. 5 ր. (8 ժ. 3 ր.), հասնում է Թիֆլիս երեկոյեան 6 ժ. 39 ր. (7 ժ. 37 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 7 ժ. 24 ր. (8 ժ. 22 ր.), հասնում է Բագու ցերեկվայ 12 ժ. 5 ր. (1 ժ. 3 ր.)։

Փոստատար գնացք դուրս է գալիս Թիֆլիսից դէպի Կարս երեկոյեան 8 ժ. 30 ր. (9 ժ. 28 ր.). հասնում է Սանահին 1 ժ. 35 ր. (2 ժ. 33 ր.), Ղարաքիլիսա գիշերվայ 3 ժ. 32 ր. (4 ժ. 30 ր.), Ալէքսանդրօպօլ առաւօտեան 7 ժ. 17 ր. (8 ժ. 15 ր.), Կարս ցերեկվայ 11 ժ. 1. (11 ժ. 59)։

Փոստատար գնացք Կարսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 4 ժ. 57 ր. (5 ժ. 55 ր.), հասնում է Ալէքսանդրօպօլ երեկոյեան 8 ժ. 5 ր. (9 ժ. 3 ր.), Ղարաքիլիսա 11 ժ. 42 ր. (12 ժ. 40 ր.), Թիֆլիս առաւօտեան 6 ժ. 20 ր. (7 ժ. 18 ր.)։

Խառն գնացք Թիֆլիսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 2 ժ. 15 ր. (3 ժ. 13 ր.), հասնում է Ղարաքիլիսա 9 ժ. 30 ր. (10 ժ. 28 ր.) Ալէքսանդրօպօլ գիշերվայ 1 ժ. 25 ր. (2 ժ. 23 ր.)։

Խառն գնացք Ալէքսանդրօպօլից դուրս է գալիս առաւօտեան 5 ժ. 25 ր. (6 ժ. 23 ր.), հասնում է Ղարաքիլիսա առաւօտեան 8 ժ. 35 ր. (9 ժ. 33 ր.) և Թիֆլիս ցերեկվայ 3 ժ. 37 ր. (4 ժ. 25 րոպէին)։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
Ուսումնարան եւ Պանսիօն
Ս. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Տեղափոխվում է Կրասիլնիկեանի տունը, Հայոց փողոց, եկեղեցու դիմաց։ Ընդունելութիւնը կը սկսվի օգոստոսի 25-ից։ 3—10

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Կ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Վերադառնալով Թիֆլիս, վերանորոգեց հիւանդների ընդունելութիւնը։
Առաւօտեան 9—2 ժ.
Երեկոյեան 5—8 ժ.
Հասցէն՝ Երեւանեան հրապարակ, տուն Գուրգենովի, № 2։ 2—0

Ա Ջ Դ

Առաջիկայ թատրոնական սեզօնին Բագւում ներկայացնելու համար

Թ Ա Ր Գ Մ Ա Ն Վ Ա Ծ Ե Ն՝

1) „Перчатки“, 2) „Потемки души“, 3) „Борцы“, 4) „Бой бабочекъ“, 5) “Миражи“, 6) „Бѣлыя невольницы“, 7) “Лишенный правъ“, 8) „Таланты и поклонники“, 9) “Гость“, 10) „Анна де Кервилеръ.

Թ Ա Ր Գ Մ Ա Ն Վ Ո Ւ Մ Ե Ն՝

1) „Бѣшенныя деньги“, 2) „Бѣдность не порокъ“, 3) „Дѣти Банюшина.

Ընդունվում են ինքնուրոյն եւ թարգմանված պիէսաներ։ Պայմանների մասին դիմել՝
Баку; Нерсесу Давтянцу. 4—6

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շուշի քաղաքի Մեղրեցոց ս. Աստուածածին եկեղեցու համար հարկաւոր է ընտրել մի քահանայացու, որը կունենայ մօտաւորապէս 200 ծուխ եւ կը ստանայ լրիւ բաժին։ Քահանայացուն պէտք է ունենայ որ եւ է թեմական դպրոցի կամ Էջմիածնի ճեմարանի աւարտման վկայական եւ կամ բարձրագոյն կրթութիւն։ Ցանկացողներին խնդրում եմ շուտով ուղարկել ինձ իրանց վկայաթղթերը եւ համաձայնութեան թուղթ ծխական ժողովի ընտրութեան ենթարկվելու։

Իմ հասցէն՝ Шуша, ктитору Мегринской церкви, Акопу Петросянцу. 5—5

ՍԱՄԱՐՂԱՆԴՈՒՄ

ապրող մի ընտանիք ցանկանում է ունենալ մի

ՎԱՐԺՈՒՀԻ

չորս երեխայի հետ պարապելու համար։ Ռոճիկ 30 ՌՈՒԲԼԻ, բնակարան, ուտելիք եւ ճանապարհածախս։ Դիմել՝ «ԳՈՒՏՏԵՆԲԷՐԳ» գրախանութը (Լօրիս-Մէլիքեան փողոց, № 11) Գ. Գալստեանին։ 2—3

Պետերբուրգի Օբուխօվսկի հիւանդանոցի օրդինատոր

Բ Ժ Ի Շ Կ

Մ. Ի. ՄԷԼԻՔ-ԲԱԲԱԽԱՆԵԱՆՑ

ընդունում է ներքին, կանանց (գինեկօլօգիական մասսաժ) եւ ջղային հիւանդների. ամենայն օր, ժամի 11-ից—1 առաւօտեան, 5—7 երեկոյեան

Հասցէն՝ Գօլովինսկի պրօսպէկտ, տ. № 39, Պօնդօեվի, Նիկօլօպօվի դեղատան մօտ։

ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ
ՅԱՐ. ՂԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆԻ

(XI-րդ տարին իր գոյութեան)

Ընդունվում են աշակերտներ գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ (полупансіонеръ) եւ երթեւ... բոլոր պետական միջնակարգ դպրոցները մտնելու համար։ Վարժարանում աւանդվում են ... ընդհանուր կրթական առարկաներից՝ նաեւ կրօն-քարոյախօսութիւն, հայոց լե... ֆրանսերէն ու գերմանական լեզուներ հմուտ ուսուցչուհիների եւ ուսուցիչների ղեկավարութեամբ՝ թէ գործնական եւ թէ տեսական կերպով։ Վարժարանում այս տարվանից կը... նաեւ իբրեւ գիշերօթիկներ՝ կրկնողութեամբ հանդերձ (съ репетиціей) այնպիսի գաւառ... աշակերտներ, որոնք ուսանում են Թիֆլիսի կառավարչական բոլոր դպրոցներում։ Ցանկ... պատրաստվում են աշակերտներ Թիֆլիսի նորաբաց կայսերական գեղարուեստական դպ... համար՝ ծրագրի համապատասխան։ Ձրիավարժ չքաւոր աշակերտներ ընդունվում են բարե... ընկերների ցուցմամբ։

Հասցէն՝ Тифлисъ, 2-й уч. Межевая ул., домъ Караева, № 60. Պայմանների մա... կարելի է տեղեկանալ ամեն օր, ժամի 9—2-ը եւ երեկոյեան 4—7։
3—6
Վարժարանի կառավարիչ՝ Յ. Ղարագէօզեան

ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՈՒՄ

(Երրորդ տարի)

Պարապմունքների սկիզբը—հոկտեմբերի 2-ին։ Կուրսը տեւում է ոչ պակաս ամսից։ Պարապմունքները տեղի են ունենում երեկոյեան, շաբաթը եր... անգամ։ Լսողներ կարող են լինել երկու սեռի գրագէտ անձինք։ Վարձը—40 րուբլի։ Խնդ... ները, որ պէտք է տալ Թիֆլիսի Առեւտրական Ուսումնարանի դիրեկտորի անունով, ընդու... վում են իւրաքանչիւր օր, ժամի 10—2, Առեւտրական Ուսումնարանի շէնքում մէջ (Գ... ղուրէթ, Պեսկօվսկայա փողոց, սեփական տուն, № 11։ 2—10

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Ե Ր Կ Ո Ւ Ս Ե Ռ Ի Ա Ն Ձ Ա Ն Ց Հ Ա Մ Ա Ր

ՏԱՍՆ ԵՒ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առեւտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առեւտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց եւ պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշւապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատեստատներ։

Աւանդելի առարկաները սրանք են՝ 1) Առեւտրական Տնտեսութիւն. 2) Առեւտրական Թուաբանութիւն. 3) Հաշւապահութիւն (պարզ, կրկնակի եւ բանկային).4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա. 5) Առեւտրական Թղթակցութիւն. 6) Առեւտրական եւ մուրհակի կանօնագրութիւն եւ 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը։

Ձրի ուսուցումն ցանկացողներին գրող մեքենայի վրա։ Պարապմունքները կուրսերում լինում են ամեն օր։

Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 16-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 2-ից, ամենայն օր, առաւօտեան ժամը 10-ից մինչեւ 12-ը, եւ երեկոյեան 4-ից մինչեւ 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը № 9, Սերգիեվսկայա եւ Լերմօնտօվսկայա փողոցների անկիւնում։ Ծրագիրը եւ կանօնները կարելի է ստանալ ձրիապէս կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу. (չ. կ.) 14—25

Պատիւ ունիմ յայտնելու պ. պ. վաճառականներին, որոնք կը կամենային գործ ունենալ Վ Ա Ր Շ Ա Վ Ա Յ Ի հետ, որ ես վաղուց արդէն վերաբնակված լինելով Վարշավայում, յանձն եմ առնում եւ կատարում եմ ամենայն տեսակ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եւ իմ բազմամեայ հմտութեամբ առեւտրական ասպարէզում օգտաւէտ կարող եմ լինել դիմող վաճառականներին, որոնց խնդրում եմ դիմել ինձ հետեւեալ հասցէով.
ВАРШАВА, Медовая 17, кв. 33. Минасу Яргулову. (կ. հ.) 10—50

ЛѢСОПИЛЬНЫЙ ЗАВОДЪ
Аршалуйсъ, бывшій Ананова,
Михайловскій просп., № 68, въ Тифлисѣ.

ПРОДАЖА сухихъ лѣсныхъ матеріаловъ разныхъ породъ: сосновыхъ, еловыхъ, карагачевыхъ, липовыхъ, ольховыхъ, кленовыхъ, чинаровыхъ, орѣховыхъ, дубовыхъ и ясеневыхъ досокъ, балокъ и реекъ, также багдадки и барезовые дручки. Принимаются заказы по умѣреннымъ цѣнамъ. (կ. հ.) 6—10

Տպագրված է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ
ԼԷՕ
ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Մանրամասն կենսագրութիւն, լուսաբանված գրական-պատմական տեսութիւններով.

Երկու հատոր, մօտ 650 երես, բազմաթիւ (25-ից աւելի) պատկերներով (Նազարեանց եւ նրա մանկակիցները, „Հիւսիսափայլի“ գլխաւոր աշխատակիցները, Նազարեանցի ֆակսիմիլէն, վերնագիրը „Հիւսիսափայլի“ խմբագրատունը)։
Բացված է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ։
Բաժանորդագինն է 1 ՌՈՒԲԼԻ, իսկ ճանապարհածախսով 1 ՌՈՒԲԼԻ 35 ԿՈՊԷԿ։
Լոյս տեսնելուց յետոյ գինը կը բարձրացնվի։

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԵՒ ԲԱԺԱՆՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԻՆ

Վերադիր վճարով բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում։
Բաժանորդագրութիւնը ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ընդունվում է «Մշակի» խմբագրատանը եւ «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցներում։ ԲԱԳՒՈՒՄ առանց ճանապարհածախսի բաժանորդագրութիւն ընդունվում է Սամսոն Ցարութիւնեանի գրավաճառանոցում։ Միւս քաղաքներից դիմել
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“.